

Wprowadzenie

Anna Dunajska

Publikację podzielono na dwie części, w zamyśle autorów, tworzące spójną całość. Opracowanie obejmuje siedem rozdziałów oraz zakończenie sformułowane w postaci pytań i odpowiedzi. Następnie umieszczono wykaz 118 pozycji wykorzystanej literatury oraz spis 91 rysunków obrazujących wyniki badań, a także krótkie notki biograficzne autorów. Część I została opracowana przez badacza i teoretyka pracy socjalnej oraz doświadczonego pracownika socjalnego, a część II przez ludzi nauki zajmujących się bezpieczeństwem i higieną pracy.

W części pierwszej pracy dokonano opisu podstaw teoretycznych i wyników badań dotyczących pracy socjalnej jako zawodu szczególnego ryzyka. Charakterystykę pracownika socjalnego przedstawiono w rozdziałach 1, 2 i 3, między innymi pod kątem specyfiki warunków pracy w Ośrodku Pomocy Społecznej. Wskazano na ambiwalentną rolę pracownika socjalnego, zwłaszcza w kontekście zjawiska przemocy w społeczeństwie i zagrożenia bezpieczeństwa. Szczególnym zainteresowaniem objęto zagadnienia dotyczące przemocy kierowanej wobec pracowników socjalnych na podstawie dostępnej literatury i publikowanych wyników badań.

Rozdział 4 stanowi zarys metodologii badań. Sformułowano tam cel i problemy badawcze oraz opisano dobraną do nich metodę sondażu diagnostycznego i kwestionariusza pytań ankietowych. Narzędzie to pozwoliło na zebranie materiału, a jego analiza obejmuje treści zawarte w rozdziale 5 pierwszej części pracy jak i w rozdziale 2 w drugiej części.

Najbardziej obszerny rozdział części I stanowi prezentacja i analiza wyników badań na temat bezpieczeństwa pracy pracownika socjalnego. Ta część kwestionariusza obejmuje 80 pytań, w tym 69 zamkniętych oraz 11 otwartych. Skoncentrowano się tu przede wszystkim na kwestii zadowolenia z zawodu i satysfakcji z wykonywanej pracy, zwracając także uwagę na warunki stwarzane przez instytucję i to zarówno w zakresie pracy socjalnej wykonywanej w biurze, jak

i w terenie. Przedmiotem zainteresowania badaczy było także uzyskanie obrazu przełożonych w oczach podwładnych im pracowników. Interesującym było uzyskanie opinii o sytuacjach niebezpiecznych doświadczanych przez pracowników socjalnych, o zachowaniach utrudniających wykonywanie pracy, oraz trudnościach i zagrożeniach mających wpływ na zdrowie pracowników. W badaniu chciano uzyskać także sugestie i propozycje pracowników dotyczące poprawy bezpieczeństwa pracy.

W drugiej części pracy przedstawiono podstawy teoretyczne i wyniki badań w zakresie bezpieczeństwa i higieny w pracy socjalnej. Wśród podstawowych wymagań bhp w pracy socjalnej zwrócono szczególną uwagę na: podstawy prawne, podstawową terminologię, system ochrony pracy, zagrożenia w środowisku pracy, wypadki przy pracy, choroby zawodowe, szkolenia w dziedzinie bhp oraz ocenę ryzyka zawodowego i systemu zarządzania bezpieczeństwem.

Rozdział 2 stanowi analizę wyników badań ankietowych na temat bezpieczeństwa i zdrowia w pracy socjalnej. W kwestionariuszu zamieszczono 41 pytań zamkniętych, w tym 24 odpowiedzi typu: wpływ mały, średni lub duży, oraz 11 odpowiedzi typu: nigdy, czasami, często, zawsze, a w szczególności wskazano na rolę między innymi profilaktycznych badań lekarskich pracowników socjalnych, szkoleń pracowników socjalnych w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz inne specjalistyczne szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe, zagrożenia występujące w środowisku pracy socjalnej i związane z nimi ryzyko zawodowe.

W przekonaniu autorów niniejsza publikacja ma służyć poprawie bezpieczeństwa pracy pracownika socjalnego. Tematyka ta należy do sfery dziedzin trudnych i niezmiernie złożonych¹ – jak pisze w swojej publikacji Carolle Sutton. Dzieje się tak dlatego – jak sądzi autorka – gdyż rozstrzygają o tych trudnościach cztery ważne czynniki: wymagający charakter pracy, krótkotrwałe przygotowanie zawodowe, nagromadzenie zjawisk będących przyczyną wielu problemów społecznych oraz rosnących oczekiwań społeczeństwa. Szczególnie charakterystyczne w Polsce w tym obszarze są, jak uważa C. Sutton, następujące uwarunkowania²:

- niewielka działalność profilaktyczna,
- małe środki finansowe, które w niewystarczający sposób pomagają klientom – niewielkie środki podważają autorytet pracowników socjalnych,
- mnogość nowych zadań,
- brak świadomości wagi pracy socjalnej wśród władz lokalnych i samorządowych.

¹ C. Sutton, *Psychologia dla pracowników socjalnych*, GWP, Gdańsk 2004.

² Ibidem, s. 223–224.

Należy w tym miejscu dodać, że na złożoność tej profesji wpływa szeroki zakres zadań, do których wypełniania zobowiązany jest pracownik socjalny oraz szeroka wiedza, którą powinien przyswoić – począwszy od przepisów prawa i częste ich zmiany, poprzez postępowanie administracyjne, pracownik socjalny jest wszak urzędnikiem, po rozporządzenia (również te wewnętrzne), pracę z różnymi problemowymi grupami klientów (np. bezdomni, uzależnieni, zaburzeni psychicznie), przemoc i procedurę niebieskiej karty, pracę z trudnym klientem, współpracę z organizacjami pozarządowymi, szkołami, przedszkolami, kontrakt, pracę metodą projektów, współdziałanie ze środowiskiem lokalnym, dokształcanie się. I na tym wymienianie się nie kończy. Pracownik socjalny powinien być po części psychologiem, mediatorem, planistą, skarbnicą wiedzy, by móc rozwiązać najczęściej nawarstwione i wielorakie problemy rodziny.

Pracownik socjalny powinien być także kreatywny w proponowaniu nowych form wsparcia i zdolny do współpracy z innymi specjalistami „w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych”³.

Z jednej strony – wykształceni, kompetentni pracownicy, a z drugiej, zawodów prawie „od wszystkiego”.

Jak stwierdza w swoim artykule M. Rek-Woźniak: „badania przeprowadzone wśród pracowników socjalnych w ostatnim dwudziestoleciu wskazują z jednej strony na postępującą profesjonalizację tej grupy zawodowej (rozumianą wąsko: przede wszystkim w kategoriach posiadania formalnych kwalifikacji), z drugiej zaś ujawniają frustrację i znaczące zagrożenie wypaleniem zawodowym, związane z niemożnością realizacji etosu zawodowego i wynikające nie tylko z niskich zarobków i złych warunków pracy, ale też uwarunkowane brakiem społecznego zaufania”⁴.

Jak wynika z powyższych uwag, posiadamy coraz szerszą wiedzę – jesteśmy profesjonalistami, czyli „zawodowcami”, którzy są niedoceniani, o których nikt nie dba, a świadczą o tym niskie wynagrodzenia oraz złe warunki lokalowe, brak dbałości i troski o bezpieczeństwo pracy czy też niski prestiż i zaufanie społeczne.

Poszukując informacji dotyczących bezpieczeństwa pracy pracownika socjalnego, dotarliśmy do danych Głównego Urzędu Statystycznego na temat wypadków przy pracy w Polsce w 2014 r.⁵, na podstawie analizy których można stwierdzić, że:

³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, DzU z 2015 r., poz. 163 ze zm., art. 119.1.

⁴ M. Rek-Woźniak, *Dobroczyncy. Biurokraci. Kozły ofiarne? o społecznym konstruowaniu wizerunku pracowników socjalnych w Polsce*, „Kultura i Społeczeństwo” 2012, s. 21, kis.czasopisma.pan.pl.

⁵ <http://stat.gov.pl>, dostęp 24.05.2016, Główny Urząd Statystyczny, *Wypadki przy pracy w 2014 r.*, Warszawa 2015.

- **liczba poszkodowanych w wypadkach ogółem** w Polsce wynosiła 88 641 osób, gdzie 3 miejsce po branży przemysłowej (sekcja C z wynikiem 28 620) i handlowej (sekcja G – 11970) zajęła działalność **opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q – 10 003 osób)**, zarówno m.in. przed budownictwem (sekcja F – 6264), jak i górnictwem (sekcja B – 2298),
- **wskaźnik częstości wypadków ogółem na 1000 pracujących** w Polsce miał średnią wartość 7,45, gdzie na 3 miejscu po dostawie wody i ochronie środowiska (sekcja E z wynikiem 14,44) oraz branży górnictwa (sekcja B – 13,98) uplasowała się działalność **opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q – 12,26)**, wyprzedzając m.in. przemysł (sekcja C – 11,59), transport (sekcja H – 8,45) i budownictwo (sekcja F – 7,68),
- **pracownicy zatrudnieni w działalności opieka zdrowotna i pomoc społeczna uprawiają zawód podwyższonego ryzyka wypadków przy pracy**, ponieważ częstość wypadków w tej branży jest większa o 65% niż średnia krajowa, ponadto w tej branży średnio w ciągu roku co 82 pracujący ulega wypadkowi oraz średnio co 53 minuty dochodzi do wypadków.

Postanowiliśmy zatem sprawdzić, jakie są opinie pracowników socjalnych na temat ich stanu bezpieczeństwa, trudności i zagrożeń występujących w pracy pracowników socjalnych.